

sertim a cap. 9 usque ad 17, ubi late discurrens ostendit debuisse ita celebrari Pascha in lege gratiæ, ut ante diem ejus sabbathum præcedat, et ante illud dies crucis Domini; quia hoc Pascha nostrum non significat corporalem transitum, sed spiritualem, quem Christus nobis meruit, transeundo prius de hoc mundo ad Patrem, et postea transeundo de morte ad vitam gloriosam. Unde in c. 13 sic inquit: *Dies Dominicus, non Judæis, sed Christianis, resurrectione Domini declaratus est, et ex illo cæpit habere festivitatem suam.* Et in cap. 14, præcipit attendere *triduum sacratissimum crucifixi, sepulsi, suscitati.* Nam per diem crucifixionis sanctificatio laboriosa hujus vitæ, quæ ferendo Christi crucem obtinetur, significatur; per sepulturam vero requies gloriæ in anima inchoata; et per resurrectionem consummatio nostra in gloria per generalem resurrectionem. Et concludit in fine capituli: *Hoc ex auctoritate Scripturarum, et universæ Ecclesiæ consensione, per anniversarium Pascha celebratur.* Unde addit in principio c. 15: *In veteri lege, ad celebrandum Pascha solum præceptum est observare mensem primum, et lunam decimam quartam. Ex Evangelio tamen (ait), quia tam manifestum est quo etiam die Dominus crucifixus sit, et in sepultura fuerit, et resurrexerit, adjuncta est etiam dierum observatio per Patrum Concilia, et orbi christiano persuasum est, eo modo Pascha celebrari oportere.* Eundemque Augustini discursum breviter et dilucide collegit Isid., lib. 4 Offic., cap. 31.

14. *Cur Pascha non celebratur semper certo die mensis.*—*Objectio.*—*Respondetur.*—Atque ex hac assertionem intelligitur ratio ob quam festum Resurrectionis non celebretur in die fixo et immobili alicujus mensis, ut fit in Nativitate, et aliis festis quæ immobilia vocantur. Nam eo ipso quod oportuit in dominica semper fieri, non potuit in certo die mensis aprilis aut martii, puta tertio, vigesimo quinto, aut alio simili numero fieri, quia non semper talis dies mensis est dominicus. Aliam rationem reddit Augustinus in dicta epistol. 419, cap. 1, scilicet, quia in festo Nativitatis, et similibus, non repræsentatur aliquod sacramentum, id est, sacra aliqua significatio, sed fit tantum annua commemoratio talis mysterii; in festo autem Paschatis, non solum fit commemoratio mysterii secundum se, sed etiam repræsentatur peculiare sacramentum, quod Deus observari voluit in sua morte, sepultura, et resurrectione, prout talibus diebus factæ

sunt. Unde totus ille discursus ad hoc reducitur, quod oportuit hoc festum semper in dominica celebrari, quæ non potest immutabiliter in aliquo die mensis numerari. Dices, potuisse institui, ut in quarta dominica martii, verbi gratia, vel prima aprilis semper Pascha celebraretur, et tunc fieret aliqua mutatio in numero dierum mensis, tamen fuisset longe minor, et facilius inveniri posset. Et hoc sufficeret ad repræsentandum omnia mysteria, et sacramenta quæ in hac solemnitate Augustinus supra expendit, quia semper præcederet sabbathum, et posset præcedere repræsentatio mortis Christi in feria sexta, et ante Pascha potuisset etiam jejunium quadragesimale designari, observata in unoquoque anno dominica, et cum proportionem possent celebrari Pentecostes, et alia festa quæ mobilia dicuntur, quæ aliquantulum etiam tunc mutarentur, sed multo minus quam nunc. Et ita hic discursus non videtur sufficienter ostendere necessitatem aut convenientiam in modo designandi Dominicam Paschæ, quam nunc habet Ecclesia. Respondeo, concludere objectionem, aliquid oportere addere discursui facto, ut hoc probetur; hætenus vero non fuit necessarium, quia solum egimus de ratione celebrandi hoc festum in die dominico.

15. *Pascha celebrandum die dominico post decimam quartam lunam.*—*Quis mensis primus dicatur hoc loco.*—Dico ergo quarto, festum Paschatis celebrandum semper esse in die dominico, qui proxime cadit post decimam quartam lunam primi mensis, idque convenienter fuisse ab Ecclesia statutum et præceptum. Doctrina hujus assertionis non minus certa est, quam præcedentis, quia eadem auctoritate et traditione Ecclesiæ, Pontificum, et Conciliorum, ac Patrum nititur. Nam, ut ex omnibus supra citatis constat, ita statutum est in Concilio Niceno, sicut antea fuerat generaliter observatum, et postea retentum est. Ut autem tota res breviter exponatur, adverte primo, primum mensem hic appellari, illum de quo dicitur Exod. 12: *Mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni;* qui statim cap. 13 vocatur *mensis novarum frugum*, quo clare ostenditur fuisse principium veris, quod inter martium et aprillem cadit. Quamvis enim mensis septembris antea esset primus apud Hebræos, ut multi volunt, et forte semper talis habitus fuerit in ordine ad negotia, et actiones politicas, tamen ex peculiari institutione divina, aliud principium anni, atque adeo alius primus mensis, in eo capite

designatus est. Sicut ergo Hebræi observabant illum mensem ad suum Pascha celebrandum, ita etiam voluit Ecclesia eundem ad verum Pascha observari: diverso tamen spiritu, nam Judæi in recognitionem temporalis beneficii, quod in Ægypto receperunt, illum mensem observabant; Ecclesia vero in representationem mortis et resurrectionis Christi. Illi enim celebrant Pascha propter transitum Angeli percipientis, vel propter transitum suum ex Ægypto in terram promissionis, nos propter transitum Christi ex hoc mundo ad Patrem, et a morte ad vitam, et propter transitum nostrum a morte spirituali ad vitam gratiæ in hac vita, et gloriæ (in spe) pro vita futura. Denique ait Augustinus: *Observamus mensem novarum frugum, quia innovationem nostram recognoscimus.*

16. *Annus lunaris observabatur a Judæis in Paschate.*—Secundo observare oportet, annum, de quo ibi est sermo, esse lunarem, qui initium sumit a novilunio primi mensis, in cujus decima quarta luna, id est, lunari die, Judæi suum Pascha celebrabant, ut ex dicto loco Exod., Levit. 23, et Num. 18, constat. Primus autem mensis erat semper circa æquinoctium vernale, sole in Ariete existente, ut ait Josephus, lib. 3 Antiquitatum, cap. 13; estque communis traditio Hebræorum, ut ex Anatholio statim referemus; sumiturque ex Scriptura, quæ mensem illum vocat novarum frugum, Exod. 13. Ac denique id etiam confirmat ecclesiastica traditio. Quia vero æquinoctium solum cadit in uno die mensis, ad non errandum in designanda decima quarta luna, quam Deus requirebat ad celebrationem Paschæ, oportet inquirere an quilibet mensis, in cujus aliquo die cadit æquinoctium vernale, sit primus. In quo est certa et communis responsio, non omnem mensem, in quo cadit æquinoctium, esse primum, sed distinctione utendum esse: nam si æquinoctium cadat in ipsa decima quarta die mensis, vel in quacumque alia antecedente, ille erit mensis primus. Si vero decima quarta luna, vel, quod idem est, si decima quarta dies mensis lunaris præterita sit ante æquinoctium, tunc mensis ille non primus, sed ultimus anni; et consequenter illa decima quarta luna paschalis non est. Ita docent omnes, ut constat ex Clavio, in Apolog. novi kalend., lib. 1. cap. 1, et in explicatione ejusdem Calend., cap. 1; Pereira, in cap. 12 Exod., disp. 1; Azor, tom. 2, lib. 1, cap. 3 et 4. Qui supponunt, hæc fuisse divinam institutionem, quam col-

ligunt ex communi traditione Hebræorum et Ecclesiæ, quam tradit Beda, de Ratione temporum, cap. 43 et sequentibus, usque ad 60, ubi primum mensem Hebræorum, ad festivitatem Paschæ celebrandam, illum esse definit, cujus decima quarta luna cadit in ipsum æquinoctium, vel proxime post illud; et hæc fuisse traditionem Hebræorum refert Anatholius, antiquissimus et peritissimus in his rebus, Laodiceæ Episcopus, apud Eusebium, lib. 7 Historiarum, cap. 26, alias 28, ex qua concludit, *Pascha, et festum Azymorum omnino post æquinoctium agendum esse.* Idem attingit Nicephorus, lib. 12, cap. 32; Sozomenus, lib. 5, cap. 18; Socrates, lib. 5, cap. 20, et lib. 9 Tripart., cap. 38.

17. *Errores Judæorum in Paschate observando.*—Quod etiam sumitur ex Epiphano, hæres. 70, ubi notat, Judæos quosdam in magno errore versatos fuisse, quatenus Pascha suum interdum ante æquinoctium vernum celebrabant: *Unde sequebatur (ait) ut intra eundem annum bis aliquando Pascha celebrarent.* Et ita ab inconvenienti tacite confirmat hæc sententiam; nam ut singulis annis ordinate celebraretur Pascha, et non esset confusio bis in uno anno illud celebrando, et in alio nunquam, necessarium fuit illud celebrari vel in ipso æquinoctio, vel in prima decima quarta luna post illud. Atque ita eundem errorem Judæorum notavit Constantinus, apud Eusebium, lib. 3 Vitæ ejus, p. 17, et ante illum Clemens, lib. 5, c. 16. De quibus tandem concluditur, novilunium, sive initium illius primi mensis potuisse antecedere æquinoctium per unum, vel duos, usque ad tredecim dies, non vero amplius. Unde aliqui dixerunt illum mensem esse primum, cujus initium est propinquius æquinoctio vernali. Sed hæc regula non est universalis, quia potest interdum nec plus nec minus distare, sed æqualiter, et tunc non potest regula applicari, nec est vera, ut dicti auctores latius probant, et ex dictis facile potest intelligi. Recte autem ex dictis colligitur, non esse necessarium ut æquinoctium cadat semper intra primum mensem; nam fieri potest ut aliquando cadat in ultimo mense, nimirum, quando æquinoctium cadit in decimam quintam diem mensis, vel post illam. Regula ergo generalis tantum sumi potest ex decima quarta luna ad æquinoctium comparata, ut, scilicet, non sit ante illud, sed vel in illo, vel prima post illud. Et hinc sumi potest nonnulla congruentia hujus institutionis, nam quoties major pars mensis præ-

cedit æquinoctium, merito mensis ille cum præcedenti anno computatur. Alia etiam ratio reddi potest, quia verisimile est Deum non creasse mundum ante æquinoctium vernale, sed in illo, vel post illud; nam in illo æquinoctio incipit proprium et quasi naturale ver, et ideo conveniens fuit Pascha non celebrare ante æquinoctium. Denique credibile etiam est, illam decimam quartam lunam, in cuius nocte Judæi discesserunt ex Egypto, incidisse vel in ipso æquinoctio, vel post ipsum: celebrabant autem Pascha in memoriam illius beneficii, et ideo eodem modo decimam quartam lunam paschalem numerabant. Quod si verum est, inde etiam fit, Christum non passum fuisse ante æquinoctium; ita ergo nostrum etiam Pascha celebrandum est.

18. *Ecclesia Pascha celebrat post æquinoctium.* — Ex his ergo colligitur, Judæos interdum celebrasse Pascha in ipso æquinoctio, interdum post illud, nunquam vero ante illud, si legitime celebrabant. Tenebantur enim celebrare in decima quarta luna primi mensis: hæc autem interdum incidit in ipso æquinoctio, interdum post illud, nunquam vero ante illud; quia jam ille mensis non erat primus, sed ultimus; ergo et Pascha celebrandum erat in æquinoctio, vel post illud, non vero ante. Ecclesia autem nunc semper celebrat, et celebrare tenetur suum Pascha post æquinoctium, id est, non ante illud, nec in illo. Ita enim ab eadem traditum et præceptum est, ut patet ex Clemente, Eusebio et Athanasio, Ambrosio et Augustino, ac Beda supra. Et quidem, quod non celebretur Pascha ante æquinoctium vernum, præceperunt severissime Apostoli, can. 8, ubi deponi præcipitur clericus, *celebrans Pascha, cum Judæis ante æquinoctium vernum.* Dicit autem *cum Judæis*, scilicet qui in hoc etiam secundum suam legem errabant, ut supra ex Clemente ac Eusebio notavimus, nam, quod antiqui et veri Judæi hoc non facerent, constat. Primo, quia Christus non ante æquinoctium mortuus est et resurrexit, cum altero die a die Paschatis mortuus fuerit, et post triduum resurrexerit. Secundo, quia hoc modo clarius ostenditur quomodo Paschæ veritas per Christum adimpleta sit, et figuratum figuræ respondeat. Item propter alia mysteria, quæ Augustinus supra, a cap. 2 usque ad 8, observat. Tertio addi potest, ex Clemente et Eusebio supra, hoc fieri ad vitandum illud inconveniens, ne intra eundem annum bis Pascha celebremus.

19. *Objectio.* — Sed objici potest, hoc inconveniens per hoc non vitari; nam sæpe inter duo Paschata non intercedit annus integer, ut quando hoc anno celebratur in aprili, et proxime præcedenti aut sequenti, in Martio; tunc ergo intra unum annum duo Paschata celebrantur. Unde etiam e converso, aliquando intra duo Paschata 13 menses interveniunt, et ita datur aliquis annus integer vacuus solemnitate paschali. Respondeo, hoc esse verum de anno solari, non vero de anno lunari, de quo procedit ratio facta, quia juxta initium illius anni, Paschæ tempus computatur. Unde etiam fit ut, computando annum ab uno æquinoctio vernali usque ad aliud, nunquam intra duo æquinoctia celebrentur duo Paschata, et hoc est inconveniens quod dicti Patres inferebant.

20. *Probatum non celebrari Pascha ab Ecclesia in æquinoctio.* — Quod autem Ecclesia nunquam celebret suum Pascha in ipso æquinoctio, patet, quia nunquam celebrat illud in decima quarta luna, sed post illam. Hoc autem ita servat ex institutione et traditione apostolica, confirmata in Concilio Niceno, ut ex omnibus Patribus supra citatis constat: statutum enim est ab Ecclesia, ut quando contigerit, decimam quartam lunam primi mensis incidere in diem dominicam, non celebretur Pascha in illa dominica, sed in proxime sequenti; et ita etiam nunc observatur. Ratio autem prima ac præcipua fuit, quia in eo anno Judæi celebrabant suum Pascha in dominica die, et noluit Ecclesia in illa solemnitate concordare cum illis, propter rationes supra factas, quas hic repetere necesse non est. Dicit vero aliquis: Ecclesia convenit cum Judæis in non celebrando Paschate ante decimam quartam lunam, idque sine inconvenienti, quia non propter eorum legem, sed propter suas rationes morales aut mysticas id facit; ergo eodem modo posset cum illis concordare in celebrando paschate aliquando in ipsamet decima quarta luna, ac subinde in æquinoctio. Respondeo non esse eandem rationem, quia in primo habet respectum ad ipsam Christi resurrectionem, in hoc vero secundo non potest habere hunc respectum, quia Christus Dominus non est mortuus, nec resurrexit in decima quarta luna, sed post illam; mortuus est enim in decima quinta luna, et resurrexit in decima septima, et ideo non est cur Ecclesia celebret suum Pascha in ipsa decima quarta, ideoque id non observat, ne videatur Judæis consentire, vel

id facere ex observantia legis veteris. Unde convenientia in sola illa negatione non celebrandi Pascha ante æquinoctium, non potest habere vestigium cæremoniæ judaicæ; observare autem positive (ut sic dicam) definitum diem decimæ quartæ lunæ, multo majorem habet convenientiam, quam omnino voluit Ecclesia vitare. Unde in canon. 69 Apostolorum, omnino cavetur ne fideles in cæremoniis observandis Judæos imitentur.

21. *Instantia.* — Sed instabit aliquis: nam si contingat decimam quartam lunam esse diem sabbathi, et eandem esse æquinoctii diem, nihilominus tunc Ecclesia celebrat suum Pascha luna decima quinta proxime sequenti. At tunc dies ille est solemnissimus dies festus Judæorum; est enim primus Azy-morum, qui erat etiam festum Paschæ, juxta Joannem, cap. 13; ergo si hoc non reputatur inconveniens, neque etiam fuisset, quod in ipsa decima quarta luna interdum caderet nostrum festum Paschæ. Major patet ex Beda, lib. de Ratione temporis, capite 49, dicente, *Dominicum diem paschæ a 15 luna usque ad 21 esse quærendum*; et cap. 75, ait, *Dominicam Paschalem esse illam, quæ proxime sequitur post 14 lunam*; talis autem erit, etiamsi indicat in 15 lunam: et idem repetit cap. 59, 60 et 61. Idemque tradit Isidorus, dicto lib. 1, cap. 31; et idem intendit Victor Papa, supra, dum ait: *A quarta decima die primi mensis usque ad 21 ejusdem mensis diem, eadem celebretur festivitas.* Idemque ferre habet Augustinus dicta Epist., cap. 3, dicens, Ecclesiam celebrare Pascha, tertia hebdomada lunæ: *Qui dies (ait) occurrit a quarta decima in vigesimam primam.* Hoc enim necesse est intelligi, vel a 14 exclusive, et consequenter a 15 inclusive, usque ad 21, etiam inclusive; vel intelligitur solemnitas Paschæ celebrari a 14 luna, quia incipit celebrari a vespera præcedentis diei, qui potest esse 14 luna, ut dictum est; et ita augetur difficultas, quia tunc nulla erit differentia inter Pascha nostrum et Judaicum, quoad temporis solemnitatem.

22. *Occurritur instantiæ.* — Propter hoc fortasse dicit aliquis, non esse celebrandum Pascha in die illo dominico, quando incidit in 15 lunam, sed in sequentem esse transferendum. Ita enim quosdam obstinate sentire Clavius supra refert. Merito tamen id refellit ex testimoniis adductis, et aliis, quæ ex novioribus auctoribus ibi refert. Idemque ex sequentibus confirmabitur. Non enim posset

Pascha unquam celebrari die 22 martii, nisi in luna 15 celebrari posset, quia luna 15 non potest esse ante 21 diem martii, in qua est æquinoctium; at vero Dominicam Paschæ posse incidere in 22 diem martii, certissimum est, ut videbimus. Denique si dominica veniens in 15 luna non esset paschalis, duæ dominicæ omittendæ essent in hac celebritate, et transferendum Pascha in aliam sequentem, scilicet, dominica cadens in 14 luna, et cadens in 15; at Patres hoc nunquam docuerunt, sed solum illam, quæ cadit in 14 lunam, transferendam esse docuerunt. Ad difficultatem ergo Beda supra, cap. 57 et 59, et lib. 3 Historiar., capit. 23, illam præsentens, tacite respondet, verum esse in eo casu, in quo dominica dies incidit in 15 lunam, nihil observantiam ecclesiasticam a legali dissonare quoad tempus, discrepare vero multum in sacramentis, quibus paschalem colimus, et ideo nullum esse inconveniens. Sed per hoc non omnino evacuatur difficultas, et ideo addo semper esse in hoc diversitatem, quod Ecclesia nunquam celebrat ut festivam vesperam illam 14 lunæ, quatenus pars illius diei est; illa autem vespera erat proprium Pascha Judæorum, et ita non observando illud, satis ostendit Ecclesiam non curare de cæremoniis legalibus, nec illas servare, sed sua propria sacramenta.

23. *Quæ sit dierum latitudo, intra quam potest Pascha celebrari.* — *Objectio.* — Ex his ergo concluditur assertio intenta et proposita, videlicet Paschæ festum celebrandum esse dominica proxime sequenti post 14 lunam primi mensis. Quæ est communis assertio Patrum, quos retuli, præsertim Clementis, Anatholii, Ambrosii et Augustini. Et probatur, quia celebrandum est Pascha in dominica aliqua occurrente circa 14 lunam, et non in aliqua antecedenti, quia illa etiam antecederet æquinoctium, ante quod non celebratur Pascha, ut ostensum est; nec etiam in 14 luna, in qua ipsum æquinoctium incidat, quia hoc prohibitum est, ut ostendimus; ergo debet celebrari hoc festum in dominica quæ proxime cadit post 14 lunam; non enim potest ultra differri, alias nullum esset tempus fixum, neque certum pro Paschate celebrando. Et hinc facile intelligitur quæ sit dierum mensis latitudo, intra quam potest hoc festum celebrari. Si enim loquamur de diebus mensis primi et lunaris, juxta computationem Hebræorum, sic intra latitudinem septem dierum celebrari potest, scilicet, a 15 die usque ad 21, ut expresse